

Barbara SIUTA-TOKARSKA¹

KIERUNKI I ZAKRES ZMIAN WYBRANYCH UWARUNKOWAŃ MAKROEKONOMICZNYCH W POLSKIEJ GOSPODARCE W LATACH 1990–2008

W publikacji zwrócono uwagę na wybrane uwarunkowania makroekonomiczne w polskiej gospodarce w latach 1990–2008. Przedstawione zostały dane statystyczne i zasadnicze problemy z tego zakresu.

1. WPROWADZENIE

Badania nad kierunkami i zakresem zmian gospodarczych stanowią istotny i stale rozwijany temat badań w ekonomii. Wzmożone zainteresowanie badaniami nad zmianami gospodarczymi i ich efektami w gospodarce Polski wynika przede wszystkim z gwałtownego przyspieszenia przekształceń struktur gospodarczych w Polsce po 1990 r. Procesami, które w największym stopniu zaważyły na zmianach wielkości oraz struktury ogółu podmiotów gospodarczych i całej gospodarki, były procesy prywatyzacji i równolegle występujące procesy restrukturyzacji przedsiębiorstw, instytucji i całej gospodarki, a także różnego rodzaju procesy dostosowawcze realizowane w okresie przedakcesyjnym i po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Głównym celem tych procesów było przejście od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej, a efektem miał być szybszy wzrost gospodarczy, unowocześnienie struktury gospodarczej Polski oraz wzrost jakości życia społeczeństwa polskiego do poziomu europejskiego².

Do ważnych uwarunkowań makroekonomicznych oddziałujących na funkcjonowanie polskiej gospodarki zalicza się procesy globalizacyjne, w tym globalizację gospodarki, politykę makroekonomiczną państwa, produkt krajowy brutto, inflację i bezrobocie³.

Celem niniejszej publikacji jest wskazanie zakresu zmian wybranych uwarunkowań w polskiej gospodarce w latach 1990–2008.

2. GLOBALIZACJA

Zasadnicze zmiany w światowej, w tym także polskiej gospodarce występowały w końcu XX w. i występują nadal w wyniku tzw. procesów globalizacji, pojmowanych jako charakterystyczne i dominujące tendencje w światowej ekonomii, polityce, demografii, życiu społecznym i kulturze. Globalizacja prowadzi do ujednolicenia całości wzajemnie powiązanych elementów gospodarki i wspólnej kultury typu głównie konsumpcyjnego. Pod

¹ Dr Barbara Siuta-Tokarska, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

² *Dynamika i kierunki zmian wielkości i struktury sektora przedsiębiorstw w Polsce w latach 1990–2005*, red. S. Chomątowski, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2009, s. 9.

³ R. Borowiecki, B. Siuta-Tokarska, *Problemy funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Synteza badań i kierunki działania*, Difin, Warszawa 2008, s. 75–108.

pojęciem globalizacji gospodarki rozumie się ekonomicznie złożony, wielowymiarowy proces pogłębiania się międzynarodowego nasilenia przepływów kapitału, ludzi, technologii i towarów, przenikania się kultur i narastania zależności między krajami⁴. W Polsce w okresie reform systemowych na początku lat 90. XX w. zmiany kształtowane były w szczególności pod wpływem czynników politycznych i czynników ekonomicznych, zaś w mniejszym stopniu pod wpływem czynników o charakterze technologicznym. Należy jednak zauważyć, iż w Polsce, podobnie jak w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, transformacja gospodarki centralnie sterowanej w rynkową była procesem wieloaspektowym. Na podstawie literatury przedmiotu można wyodrębnić co najmniej trzy podstawowe modele transformacji systemowej w gospodarkach europejskich:

- model kapitalistycznej rewolucji (dotyczy Polski, w pewnym zakresie Czech, Węgier i nadbałtyckich krajów poradzieckich), określane dość często jako model szybkiej liberalizacji;
- model stopniowej ewolucji w kierunku gospodarki i społeczeństwa kapitalistycznego (np. Rumunia, Bułgaria w okresie do połowy lat 90.), zwany też modelem powolnej liberalizacji;
- model *muddling through* (charakterystyczny dla wielu krajów dawnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, np. Ukrainy) charakteryzujący się bardzo późnym rozpoczęciem procesu liberalizacji i prywatyzacji gospodarki⁵.

Początkiem transformacji systemowej w Polsce był realizowany od początku 1990 r. program stabilizacyjny, tzw. plan Balcerowicza, który miał zapewnić redukcję hiperinflacji oraz przejście na gospodarkę wolnorynkową.

Proces transformacji gospodarczej oceniany jest bardzo różnie – w szczególności przez polityków, ale także przez ekonomistów – a opinie w tym zakresie niejednokrotnie różnią się między sobą w stopniu diametralnym. Analizując proces transformacji gospodarki Polski po 1989 r., wśród jego negatywnych skutków można wskazać m.in. wysokie koszty zachodzących przemian; masowe bezrobocie; znaczący spadek dochodów realnych ludności; destrukcję poważnej części aparatu wytwórczego kraju; załamanie się finansów publicznych; kryzys w oświacie, nauce i ochronie zdrowia; gwałtowną polaryzację majątkową i dochodową wynikającą ze zmian w stosunkach podziału; wzrost patologii, przestępczości i korupcji; kierunki i dynamikę zmian wielkości i intensywności przekształceń struktury sektora przedsiębiorstw, przy czym największe zmiany dotyczyły struktury własnościowej (przejścia z sektora publicznego do prywatnego); brak skoordynowanych działań, niejednokrotnie rozbieżnych i powodujących hipertrofię celów w zakresie procesów, które oddziaływały na zmiany wielkości i struktury działalności gospodarczej; niezadowalający stopień realizacji założeń i celów przyjętych w procesach prywatyzacyjnych, restrukturyzacyjnych i dostosowawczych⁶. „Rezultaty wymienionych wcześniej procesów nie rozwiązały problemów polskiej gospodarki będących następstwem jej rozwoju i słabości struktural-

⁴ Wielka Encyklopedia PWN, t. 10, PWN, Warszawa 2002, s. 196–197.

⁵ B. Fiedor, *Nowa Ekonomia Instytucjonalna jako podstawa teoretycznej refleksji nad procesem transformacji od gospodarki centralnie sterowanej do rynkowej*, Otwarty Uniwersytet Ekonomiczny, http://www.wiedza.info.pl/wyklady/138/nowa_ekonomia_instytucjonalna_jako_podstawa (10 VIII 2009).

⁶ F. Piontek, B. Piontek, *Transformacja a koncepcje rozwoju – skutki dla kapitału: ekonomicznego, ludzkiego i przyrodniczego*, http://www.univ.rzeszow.pl/ekonomia/Zeszyt8/03_piontki.pdf; *Dynamika i kierunki zmian...*, s. 207–208.

nych powstałych przed 1990 r., a także tych, które były już skutkiem nieracjonalnych decyzji i rozwiązań podjętych w okresie transformacji systemowej gospodarki polskiej⁷.

Należy zatem zastanowić się, czy transformacja globalna, która miała miejsce w polskiej gospodarce, była na pewno jedynym właściwym rozwiązaniem i czy nie należy, biorąc pod uwagę dotychczasową wiedzę w tym zakresie i znając skutki tych procesów, spojrzeć także na inne rozwiązania dla współczesnej gospodarki polskiej. W literaturze przedmiotu można bowiem spotkać się m.in. z koncepcją tzw. transformacji niszowej podporządkowanej rozwojowi zrównoważonemu i trwałemu w przeciwieństwie do transformacji globalnej podporządkowanej procesowi globalizacji⁸.

3. POLITYKA MAKROEKONOMICZNA

Według celu sformułowanego w konwencji OECD celem polityki makroekonomicznej winno być zapewnienie szybkiego, zrównoważonego i trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym osiąganie jak najwyższego zatrudnienia i poziomu życia społeczeństwa przy utrzymaniu stabilności finansowej⁹. Określone w traktacie z Maastricht z 1992 r. kryteria konwergencji makroekonomicznej (decydujące m.in. o przystąpieniu do strefy euro) wskazują na potrzebę realizacji w polityce makroekonomicznej określonych wymogów¹⁰.

Polityka makroekonomiczna państwa obejmuje cztery rodzaje polityk: fiskalną, pieniężną (monetarną), dochodową i kursu walutowego¹¹.

Polityka pieniężna to „całość decyzji podejmowanych przez władze banku centralnego, mających za zadanie wywarcie wpływu na wielkość, obieg i wartość pieniądza w kraju. Opiera się głównie na polityce kredytowej, oddziaływaniu na poziom stopy procentowej oraz operacjach otwartego rynku”. W polityce pieniężnej bardzo istotną rolę odgrywa międzynarodowy system walutowy. Istnieją dwa krańcowe rozwiązania systemu kursu walutowego: stały i płynny kurs walutowy. Przy stałym kursie walutowym ceny walut są ustalane i utrzymywane przez rząd, natomiast przy płynnym kursie walutowym ceny zależą od swobodnie działających sił konkurencyjnych na rynku walutowym. W rzeczywistości stosuje się najczęściej kierowany system płynnych kursów walutowych, w którym ceny walut są zależne częściowo od konkurencyjnych sił rynkowych, a częściowo od interwencji rządu¹².

W Polsce płynny kurs walutowy istnieje od 2000 r. Wcześniej obowiązywał kurs sztywny, zastąpiony przez system kursu pełzającego, a następnie pełzającego pasma¹³.

⁷ *Dynamika i kierunki zmian...*, s. 208.

⁸ F. Piontek, B. Piontek, *Koncepcje wdrażania rozwoju i ich skutki dla kategorii kapitał*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, red. M.G. Woźniak, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2005, zeszyt 6.

⁹ *Polityka gospodarcza Polski po akcesji do Unii Europejskiej*, red. S. Zięba, E. Mazurkiewicz, AlmaMer Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2007, s. 55.

¹⁰ Średnia roczna stopa inflacji (HICP) nie powinna być wyższa o więcej niż 1,5 pkt procentowego od przeciętnego wskaźnika odnotowanego w trzech krajach UE o najniższej stopie inflacji; średnia długoterminowa stopa procentowa nie powinna być wyższa o więcej niż 2 p.p. od średniej analogicznych stóp procentowych w trzech krajach UE o najniższej stopie inflacji; powinien być utrzymywany stabilny kurs walutowy; deficyt budżetowy nie powinien być wyższy niż 3% PKB; dług publiczny w relacji do PKB nie powinien przekraczać 60%.

¹¹ *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 21, , Warszawa 2004, s. 321–344.

¹² *Słownik ekonomiczny przedsiębiorcy*, red. Z. Dowgiałło, wyd. 6, Znicz, Szczecin 1998, s. 192.

¹³ E. Kwiatkowski, *Model IS-LM. Podsumowanie polityki ekonomicznej*, [w:] *Podstawy ekonomii*, red. R. Milewski, PWN, Warszawa 2000, s. 648.

Instrumentami polityki makroekonomicznej, oprócz instrumentów polityki pieniężnej, są: polityka kredytowo-inwestycyjna, polityka podatkowa, stosowanie zasady przyspieszonej amortyzacji, rozwój sektora publicznego oraz finansowanie sfery usług niematerialnych, tj. sportu, kultury, nauki, oświaty, ochrony zdrowia itp., jako mechanizmu wzmacniania koniunktury gospodarczej¹⁴.

Polityka fiskalna państwa to „zbiór decyzji podejmowanych przez rząd i dotyczących opodatkowania i wydatków”¹⁵. Podstawowymi zadaniami polityki fiskalnej państwa są: redystrybucja dochodów i stabilizacja gospodarki, tj. wykorzystanie dochodów i wydatków budżetu państwa do pobudzania lub hamowania aktywności gospodarki odpowiednio do potrzeb wynikających z przebiegu cyklu gospodarczego¹⁶.

W ramach polityki fiskalnej szczególnie istotną rolę odgrywa polityka podatkowa państwa. Polityka fiskalna państwa jest również narzędziem, które może oddziaływać na wielkość popytu globalnego. Podatki, ich progi i stopy nakładane przez państwo mogą powodować zarówno wzrost, jak i zmniejszenie popytu globalnego, a zatem wpływają na rozwój gospodarczy kraju.

Polityka dochodowa oznacza oddziaływanie rządu na wysokość płac oraz innych dochodów. W teorii formułowano także zalecenia prowadzenia polityki dochodowej operującej podatkami. W Polsce narzędziem tego typu był podatek zwany napiwkami, zastosowany we wczesnej fazie transformacji. Chociaż polityka dochodowa w powyższym rozumieniu w zasadzie nie występuje, to jednak rządy wciąż wpływają na strukturę dochodów, głównie za pomocą transferów i systemów podatkowych¹⁷.

Począwszy od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku kolejne rządy Polski prowadziły ekspansywną politykę fiskalną, co powodowało narastanie wydatków z budżetu państwa i deficytu budżetowego. Poza 1990 r. corocznie występowało ujemne saldo budżetu państwa, które w pierwszych latach minionej dekady było wyrównywane głównie poprzez emisję „pustego” pieniądza, co miało swój oddźwięk w walce z inflacją¹⁸. W reakcji na mocno ekspansywną politykę fiskalną państwa NBP stosował restrykcyjną politykę pieniężną.

W ostatnich latach nadal jest prowadzona w Polsce ekspansywna polityka fiskalna, rosną wydatki budżetowe, deficyt budżetowy i dług publiczny. Polityka pieniężna również pozostaje restrykcyjna, a brak koordynacji obu polityk nie przyczynia się do polepszenia stanu polskiej gospodarki.

W tabeli 1 zaprezentowano wartość dochodów, wydatków oraz salda budżetowego w Polsce w latach 1990–2008, zaś w tabeli 2 wartość długu publicznego w Polsce w latach 1994–2008.

¹⁴ M. Noga, *Makroekonomia*, op. cit., s. 86.

¹⁵ D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, *Ekonomia-Makroekonomia*, PWN, Warszawa 1997, s. 186.

¹⁶ *Polityka fiskalna*, [w:] *Wielka internetowa encyklopedia multimedialna*, www.portalwiedzy.onet.pl/11413...polityka_fiskalna,haslo.html.

¹⁷ *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 21, s. 321–322.

¹⁸ T. Grabia, *Problemy polityki monetarnej NBP w okresie transformacji*, http://www.ae.katowice.pl/images/user/File/katedra_ekonomii/T.GRABIA_PROBLEMY_POLITYKI_MONETARNEJ_NBP_W_OKRESIE_TRANSFORMACJI.pdf, s. 8.

Tabela 1. Dochody, wydatki i saldo budżetu państwa w Polsce w latach 1990–2008 (ceny bieżące w mln zł)

Lata	Dochody budżetu państwa	Wydatki budżetu państwa	Saldo budżetu państwa
1990	19624	19380	+244
1991	21089	24186	-3097
1992	31278	38189	-6911
1993	45901	50243	-4342
1994	63125	68865	-5740
1995	83722	91170	-7448
1996	99675	108842	-9167
1997	119772	125675	-5903
1998	126560 ^a	139752	-13192
1999	125922	138401	-12479
2000	135701	151066	-15365
2001	140527	172885	-32358
2002	143520	182922	-39402
2003	152111	189154	-37043
2004	156281	197698	-41417
2005	179772	208133	-28361
2006	197640	222703	-25063
2007	236368	252234	-15956
2008	253547	277893	-24346

^a – od 1998 r. dochody z prywatyzacji nie stanowią bieżących dochodów budżetu państwa, a są źródłem finansowania deficytu budżetowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik statystyczny*, GUS, Warszawa 2006, s. 624–627; *Mały Rocznik Statystyczny 2008*, GUS, Warszawa 2008, s. 428–430; *Mały Rocznik Statystyczny 2009*, GUS, Warszawa 2009, s. 428–430.

Tabela 2. Dług publiczny i zadłużenie Skarbu Państwa w Polsce w latach 1994–2008

Lata	Państwowy dług publiczny w mld zł (wartość nominalna)	Zadłużenie Skarbu Państwa ogółem w mld zł	Krajowe zadłużenie Skarbu Państwa w mld zł	Zagraniczne zadłużenie Skarbu Państwa w mld zł	Koszty ogółem obsługi zadłużenia Skarbu Państwa w mld zł	Dług publiczny jako % PKB
1994		152,2	55,8	96,4	9,1	67,9
1995		167,3	66,2	101,1	14,1	54,6
1996		185,6	79,6	106,0	14,1	48,1
1997		221,6	104,1	117,5	16,2	47,2
1998		237,4	121,2	116,2	17,8	43,2
1999		264,4	134,7	129,7	18,8	44,4
2000	280,5	266,8	146,0	120,8	18,0	40,9
2001	302,1	283,9	185,0	98,9	20,9	38,8
2002	352,4	327,9	219,3	108,6	24,0	43,6
2003	408,3	378,9	251,2	127,8	24,1	48,4
2004	431,4	402,9	291,7	111,2	22,7	46,7
2005	466,6	440,2	315,5	124,7	25,0	47,5
2006	506,3	478,5	352,3	126,2	27,8	47,8
2007	527,4	501,5	380,4	121,1	27,6	45,2
2008	597,8	569,9	420,2	149,7	25,1	47,0

Objaśnienie: na państwowy dług publiczny składa się dług sektora rządowego (w tym Skarbu Państwa) oraz dług sektora samorządowego (w tym dług JST).

Źródło: *Raport roczny. Skarbowe papiery wartościowe*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 1999, s. 13, 23; *Raport roczny. Skarbowe papiery wartościowe*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2000, s. 7, 13; *Raport roczny. Dług publiczny*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2008, s. 65, 66.

Pomimo systematycznie wzrastających dochodów państwa w latach 1990–2008 (z wyjątkiem 1999 r. w relacji do 1998 r.) wydatki państwa, począwszy od 1991 r., rosły i były wyższe niż dochody, w związku z czym saldo budżetowe państwa w latach 1991–2008 było ujemne. Najwyższa wartość deficytu budżetowego dotyczyła lat 2002–2004.

Ocena danych w tabeli 2 wskazuje na nadmierne zadłużenie Skarbu Państwa, w szczególności przy braku perspektyw dodatkowych dochodów dla budżetu, w ramach których można by spłacać zaciągnięte zobowiązania. Na przykład w pierwszym okresie transformacji gospodarki polskiej znaczna część dochodów budżetowych pochodziła z prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Obecnie, według stanu z 31 grudnia 2008 r., w Polsce pozostało zaledwie 363 przedsiębiorstw państwowych (7245 w 1992 r.); dochody z nich uzyskiwane są przeznaczane na finansowanie deficytu budżetowego.

Obecny stan długu publicznego Polski i jego obsługi wymaga pilnej interwencji, gdyż według szacunków pod koniec 2011 r. wystąpi realne zagrożenie przekroczenia limitu zadłużenia na poziomie 60% PKB¹⁹. Należy zatem zastanowić się, czy obecna polityka makroekonomiczna państwa jest skuteczna i czy nie należy dokonać radykalnych zmian w tym obszarze.

4. PRODUKT KRAJOWY BRUTTO

„Istnieje powszechna zbieżność opinii ekonomistów, że sukcesy bądź porażki jakiegokolwiek kraju zależą i będą zależeć od tempa rozwoju gospodarczego. W syntetycznym ujęciu o sukcesach rozwoju gospodarczego świadczy ustabilizowany, umożliwiający skracanie dystansu rozwojowego wzrost gospodarczy, mierzony tempem wzrostu produktu krajowego brutto (PKB)”²⁰.

Produkt krajowy brutto jest miernikiem wielkości produkcji wytworzonej przez czynniki wytwórcze zlokalizowane na terytorium danego kraju, niezależnie od tego, kto jest ich właścicielem. Można przedstawić go w rynkowych cenach czynników produkcji w postaci równania: $PKB = \text{wydatki gospodarstw domowych na konsumpcję} + \text{wydatki państwa} + \text{inwestycje} + \text{eksport} - \text{import} - \text{podatki pośrednie}$ ²¹.

Im większa jest wartość wydatków konsumpcyjnych, inwestycyjnych i rządowych oraz wartość eksportu netto (eksport – import), tym większa jest wartość PKB w cenach czynników produkcji i tym większy dochód przekazywany jest przez przedsiębiorstwa gospodarstwu domowemu w postaci wypłat. Większy dochód zwiększa popyt na zakup dóbr konsumpcyjnych lub umożliwia przeznaczenie części z nich na oszczędności, które w przyszłości zostaną również skosmumowane. W konsekwencji wzrost konsumpcji stwarza możliwość zwiększenia podaży w przedsiębiorstwach, co łączy się z potrzebą ich rozwoju.

W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące wartości PKB w Polsce w latach 1995–2008.

¹⁹ <http://www.finance.egospodarka.pl/47666,Dlug-publiczny-realnym-zagrozeniem,1,48,1.html> (stan na 09.12.2009).

²⁰ *Ekonomia nie tylko dla wtajemniczonych*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2002, s. 9.

²¹ D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, *op. cit.*, s. 25–26, 36.

Tabela 3. Wartość i dynamika realna PKB w Polsce w latach 1995–2008

Lata	Wartość PKB w mln zł (ceny bieżące)	Dynamika realna PKB (ceny średnioroczne roku poprzedniego) [w %]
1995	329567,1	
1996	414424,7	106,0
1997	504133,0	106,8
1998	589361,3	104,8
1999	652517,1	104,1
2000	723886,3	104,0
2001	760595,3	101,0
2002	780449,6	101,4
2003	814969,0	103,8
2004	923248,0	106,0
2005	983302,3	103,6
2006	1060194,0	106,2
2007	162903,2	106,7
2008	1266600,4	104,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rewizja Rachunków Narodowych za lata 1995–2003*, GUS, Warszawa 2004; *Produkt krajowy brutto w 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009; *Produkt krajowy brutto w 2007 r.*, GUS, Warszawa 2008; *Produkt krajowy brutto w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007; *Produkt krajowy brutto w 2005 r.*, GUS, Warszawa 2006.

Wartość PKB w Polsce w latach 1995–2008 sukcesywnie rosła od poziomu 329 567,1 mln zł w 1995 r. do 1 266 600,4 mln zł w 2008 r. Warto jednak zauważyć, iż wartość PKB *per capita* (w przeliczeniu na mieszkańca) w Polsce jest jedną z najniższych w krajach Unii Europejskiej²².

5. INFLACJA I BEZROBOCIE

Inflacja to ogólny wzrost cen większości towarów i usług na rynku, spowodowany spadkiem siły nabywczej pieniądza znajdującego się na rynku²³. Negatywne skutki inflacji, wywołane przez określone przyczyny i mechanizmy, obejmują przede wszystkim wzrostową tendencję ogólnego poziomu cen, spadek siły nabywczej pieniądza oraz wzrost jego podaży²⁴. Utrzymanie stabilnego poziomu cen stanowi podstawowe zadanie Narodowego Banku Polskiego²⁵.

W tabeli 4 przedstawiono zakładaną i rzeczywistą stopę inflacji oraz stopę bezrobocia i liczbę osób bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce w latach 1990–2008.

²² M.G. Woźniak, *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008, s. 59.

²³ *Słownik ekonomiczny przedsiębiorcy*, s. 99.

²⁴ G.W. Kołodko, *Polska w świecie inflacji*, KIW, Warszawa 1987, s. 34.

²⁵ Zgodnie z opracowaną przez Radę Polityki Pieniężnej „Strategią polityki pieniężnej po 2003 roku” celem NBP jest ustabilizowanie inflacji na poziomie 2,5% z dopuszczalnym przedziałem wahań +/- 1 punkt procentowy.

Tabela 4. Zakładana i rzeczywista stopa inflacji CPI (w %) oraz stopa bezrobocia i liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce w latach 1990-2008

Rok	Stopa inflacji zakładana	Stopa inflacji faktyczna	Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych (w tys. osób)
1990	95,0	249,3	6,5	1126,1
1991	32,0	60,4	12,2	2155,6
1992	36,9	44,3	14,3	2509,3
1993	32,2	37,6	16,4	2889,6
1994	23,0	29,5	16,0	2838,0
1995	17,0	21,6	14,9	2628,8
1996	17,0	18,5	13,2	2359,5
1997	13,0	13,2	10,3	1826,4
1998	9,5	8,6	10,4	1831,4
1999	8,0-8,5	9,8	13,1	2349,8
2000	5,4-6,8	8,5	15,1	2702,6
2001	6,0-8,0	3,6	17,5	3115,1
2002	5,0	0,8	20,0	3217,0
2003	3,0	1,7	20,0	3175,7
2004	2,5	4,4	19,0	2999,6
2005	2,5	0,7	17,6	2773,0
2006	2,5	1,4	14,8	2309,4
2007	2,5	4,0	11,2	1746,6
2008	2,5	4,8	9,5	1473,8

Objaśnienie: w latach 1990–2007 inflacja liczona na podstawie wartości z grudnia roku bieżącego i poprzedniego, natomiast w 2008 r. na podstawie wartości lipcowych. Dane dotyczące bezrobocia odzwierciedlają stan z końca grudnia danego roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: T.Grabia, *op. cit.*, s. 3; *Bezrobocie rejestrowane, I–IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009, s. 30, 75.

W pierwszym okresie transformacji gospodarki Polski stopa inflacji była bardzo wysoka. W 1990 r. wyniosła ponad 240%. W pierwszej połowie lat 90. głównie poprzez restrykcyjną politykę fiskalną i pieniężną dokonano obniżenia poziomu inflacji, natomiast w drugiej połowie dekady wystąpiła pewna niespójność między tymi rodzajami polityk. Polityka pieniężna pozostała restrykcyjna, zaś fiskalna przybrała charakter ekspansywny.

Wartość zakładanej inflacji różniła się od wartości uzyskanej. W praktyce oznacza to, iż przyjęte założenia były bądź niewłaściwe, bądź wskutek działania innych czynników niemożliwe do realizacji. Dotyczy to zarówno sytuacji odchylenia stopy inflacji faktycznej w górę, jak i w dół od zakładanej, co pozwala konkludować, iż realizowana przez NBP polityka pieniężna w okresie transformacji nie była pozbawiona błędów²⁶.

Wśród ważniejszych problemów utrudniających realizację prowadzonej polityki pieniężnej można wymienić: różnorodność przyczyn inflacji, niektóre niekorzystne uwarunkowania prawno-instytucjonalne, brak właściwej koordynacji czasowej polityki pieniężnej z fiskalną, niski stopień monetyzacji, różnorodność czynników kreacji pieniądza oraz występowanie opóźnień między podejmowanymi decyzjami a ich skutkami.

Kolejnym zagadnieniem w aspekcie uwarunkowań makroekonomicznych okresu transformacji w Polsce jest bezrobocie, czyli niezdolność do znalezienia zatrudnienia przez osobę, która chce pracować i jest zdolna do pracy. Niepożądane zjawisko bezrobocia ma skutki natury ekonomicznej, społeczno-psychologicznej i politycznej, jak również etyczno-

²⁶ T. Grabia, *op. cit.*, s. 4.

moralnej, obyczajowej i prawnej. Można analizować z punktu widzenia zagrożeń zarówno bieżących, jak i perspektywicznych.

Wśród skutków natury społeczno-psychologicznej, niezwykle ważnych z punktu widzenia gospodarki państwa, można wyodrębnić: ponoszone przez całe społeczeństwo koszty świadczeń socjalnych; podwyższone podatki; niewykorzystany potencjał ludzkiej pracy; zmniejszenie dochodu członków rodzin osób bezrobotnych skutkujące obniżeniem stopy życiowej, a nawet ubożeniem i rozszerzaniem się strefy ubóstwa czy marginalizacji społecznej; poczucie zagrożenia bezrobociem ludzi zatrudnionych; skutki dotyczące ogólnego rozwoju człowieka, np. brak możliwości korzystania z rozrywek kulturalnych i uczestnictwa w różnych sferach działalności związanych z opłatami, w tym w poszerzaniu wiedzy i kwalifikacji; obniżenie norm moralnych i etycznych, niszczenie obyczajów, dezintegrację i wzrost konfliktów w rodzinie; wzmożoną zachorowalność (osoby bezrobotne powiększają liczbę chorych na gruźlicę – niedożywienie i zmniejszenie odporności organizmu) i osłabienie systemu nerwowego; nasilenie się patologii społecznych, np. wzrost liczby samobójstw, przestępczości, zwiększenie ryzyka uzależnień od alkoholu, narkotyków i innych środków; a także nasilenie się wykluczenia społecznego osób trwale bezrobotnych²⁷.

7. PODSUMOWANIE

W niniejszym opracowaniu skupiono uwagę na problemach, z którymi boryka się od wielu lat gospodarka polska. Należą do nich: ujemne coroczne saldo budżetu państwa, narastający systematycznie od początku lat 90. ubiegłego wieku dług publiczny, stosunkowo niski roczny PKB (w porównaniu z innymi krajami UE), na wartość którego wpływ ma ciągły deficyt w handlu zagranicznym (eksport netto); brak właściwej koordynacji polityki fiskalnej i pieniężnej; stosunkowo duże bezrobocie i związane z nim problemy natury ekonomiczno-społecznej (uboństwo, znacząca liczba emigrantów w poszukiwaniu pracy itp.). Wydaje się, iż kuracja ekonomiczna dotycząca tych problemów winna być radykalna i właściwe byłoby ograniczenie zbyt liberalnej polityki makroekonomicznej przy równoczesnym zwiększeniu zachęt eksportowych i ograniczeniu na szczeblu sektora publicznego importu dóbr i usług, a w zamian wykorzystanie potencjału krajowego w miejscu występujących w tym zakresie nisz i luk.

LITERATURA

- [1] Borowiecki, R.; Siuta-Tokarska, B., *Problemy funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Synteza badań i kierunki działania*, Difin, Warszawa 2008
- [2] *Dynamika i kierunki zmian wielkości i struktury sektora przedsiębiorstw w Polsce w latach 1990–2005*, red. S. Chomątowski, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2009
- [3] Krasnodębski, Z., *Drogi do nowoczesności. Idea modernizacji w polskiej myśli politycznej*, red. J. Kloczkowski, M. Szuldrzyński, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006

²⁷ C. Kucharska, *Bezrobocie jako skutek transformacji ustrojowej w Polsce*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. S. Staszica w Pile, <http://konferencja.21.edu.pl/3/tom/1/63.pdf>, s. 63–73; I. Krawczyk, *Ekonomiczno-społeczne koszty bezrobocia*, <http://www.univ.rzeszow.pl/nauka/konferencje/nierownosci/referaty.html>, s. 3–5; B. Balcerzak-Paradowska, *Polityka rodzinna – uwarunkowania i kierunki działań*, [w:] *Praca i polityka społeczna w perspektywie XXI wieku*, red. S. Borkowska, IPiSS, Warszawa 2000, s. 257.

- [4] Kołodko, W., *Od szoku do terapii. Ekonomia i polityka transformacji*, Poltext, Warszawa 1999
- [5] Piontek, B., *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, PWN, Warszawa 2002
- [6] *Polityka gospodarcza Polski po akcesji do Unii Europejskiej*, red. S. Zięba, E. Mazurkiewicz, AlmaMer Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2007
- [7] Urbańska, A., *Polityka monetarna: współczesna teoria i analiza empiryczna dla Polski*, „Materiały i Studia” 148, NBP, Warszawa 2002
- [8] Woźniak, M.G., *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008

DIRECTIONS AND THE MAIN CHANGES OF MACROECONOMIC CONDITIONS IN POLISH ECONOMY DURING THE YEARS 1990-2008

In the publication the main attention has been paid to the chosen macroeconomic conditions in Polish economy during the years 1990-2008. The statistical data has been presented in this area with the summary pointing the main problems in this matter.